

10. *Agricola E.* Wörterbuch des christlich geprägten Wortschatzes / E. Agricola. [Aus dem Nachlaß bearb. und für den Dr. vorbereitet von Wilhelm Braun]. – Stuttgart : Hirzel, 2003. – 218 S.

11. *Roelcke T.* Fachsprachen / T. Roelcke – Berlin : Erich Schmidt Verlag, 2005. – 253 S.

\*\*\*\*\*

## **PHONETIK UND PHONOLOGIE**

**Olga Gusertschuk**

*Nationale Linguistische Universität Kyjiw*

### **UNTERSUCHUNG VOM ZUSAMMENWIRKEN LEXIKALISCH-GRAMMATISCHER UND PROSODISCHER MITTEL ALS AUSDRUCK DER ERMUTIGUNG IN DER ENGLISCHEN SPRACHE**

*Dieser Artikel präsentiert die Ergebnisse einer Studie zur Interaktion zwischen den lexikalisch-grammatischen und prosodischen Mitteln in den Formulierungen der Ermutigung in dem modernen englischen Dialog. Außerdem begründet er die Notwendigkeit der Durchführung einer experimental-phonetischen Erforschung der prosodischen Realisierung von Aussagen der Zustimmung im Rahmen des funktional-pragmatischen Ansatzes, um das intonatorische invariante Modell der Aussagen der Ermutigung und deren Modifikationen zu definieren.*

**Schlüsselwörter:** *der Sprechakt, die Aussagen der Ermutigung, die lexikalisch-grammatischen Mittel, die prosodischen Mittel.*

*В статье представлены результаты изучения взаимодействия лексико-грамматических и просодических средств выражения ободрения в современной английской диалогической речи, а также обосновывается целесообразность проведения экспериментально-фонетического исследования просодических средств реализации высказываний ободрения в рамках функционально-уровневого подхода с целью определения их инвариантной интонационной модели и ее вариантных разновидностей.*

**Ключевые слова:** *речевой акт, высказывания ободрения, лексико-грамматические средства, просодические средства.*

*The article presents the results of the study of the interaction between lexico-grammatical and prosodic means that express encouragement in modern English dialogic discourse. Besides, the article substantiates the necessity of undertaking the experimental phonetic research of prosodic means realizing the utterances of encouragement. It is expedient to carry out the research with the help of the functional-and-level approach with an aim of defining the invariant intonational model of encouragement as well as its varieties.*

**Key words:** *speech act, utterance of encouragement, lexico-grammatical means, prosodic means.*

Наприкінці ХХ ст. в лінгвістичній науці підвищився інтерес до усного мовлення взагалі та різних типів дискурсів зокрема. Дискурс почав вивчатись дослідниками з точки зору його як феномену, що відрізняється від мови [3; 6; 14], зроблено спробу визначення його особливостей [16; 20; 25] і видів [7; 15]. Значна увага приділяється вивченню фонетичних проблем у межах функціонально-прагматичного підходу [1; 4; 9; 17; 18]. Разом з тим недостатньо дослідженими залишаються питання ролі просодичних засобів та їхньої взаємодії із засобами інших рівнів мови під час передачі смислового навантаження висловлювання.

Кожна мова відображає навколишню дійсність відповідно до власних законів розвитку в залежності від різних комунікативних ситуацій, використовуючи при цьому лінгвістичні засоби усіх мовних рівнів, які перебувають у тісному зв'язку. Тому метою цієї праці є встановлення передумов проведення експериментально-

фонетичного дослідження взаємодії лексико-граматичних та просодичних засобів вираження підбадьорювання в англійському діалогічному мовленні.

Зазначимо, що для процесу комунікації найважливішою є мовленнєва діяльність, спрямована на ефективний обмін інформацією за допомогою різних форм мовлення, серед яких слід відзначити дискурс. Одиницею дискурсу більшість дослідників вважають мовленнєвий акт. Класифікація мовленнєвих актів, запропонована їх фундаторами Дж. Остінім і Дж. Серлем [19; 29], не містить такого мовленнєвого акту як підбадьорювання, яке, однак, відіграє значну роль у міжособистісній комунікації, а тому заслуговує на увагу дослідників.

Підбадьорювання може розглядатись як один з актів, що входить до базової системи директивів на підставі його основного значення – спонукання, спрямованого на адресата. Доцільність виокремлення цього акту пояснюється різницею в орієнтації його перлокутивного ефекту не на самого мовця, як це має місце в більшості директивних актів, таких як наказ, вимога, розпорядження, пропозиція, прохання, благання, а на адресата. Іншими словами, мовленнєвий акт підбадьорювання, в основі якого лежить почуття емпатії, або співчуття [6], є реакцією мовця, відгуком на негативний, за оцінкою адресата, емоційно-психологічний стан останнього, співпереживання з адресатом і бажання змінити його стан на позитивний.

Найближчим до акту підбадьорювання в плані його орієнтації можна вважати акт поради, який відрізняється від підбадьорювання більшим ступенем раціональності й «відстороненості» від адресата. У випадку з підбадьорюванням мовець, попередньо оцінивши стан адресата, настільки переймається ним, що в нього виникає почуття співпереживання, яке і провокує його здійснити мовленнєвий акт моральної підтримки. З огляду на те, що рушійною силою породження висловлювання підбадьорювання є позитивна емоція, яку переживає мовець під час комунікації, маємо підстави розглядати її як характерну дискурсивну ознаку підбадьорювання.

Попередній аналіз ілюстративного матеріалу дозволяє зробити узагальнення, що реалізація мовленнєвого акту підбадьорювання передбачає використання широкого спектру вербальних засобів, які містять лексичні, лексико-граматичні, граматичні та лексико-синтаксичні одиниці. Встановлено також, що мовленнєвий акт підбадьорювання може виражатися низкою актів, об'єднаних одним ілокутивним спрямуванням. Розглянемо на прикладах найуживаніші засоби різних рівнів мови, що слугують для передачі ілокуції підбадьорювання. Так, до найчастотніших лексичних засобів, уживаних в ілокутивному акті підбадьорювання, відносять одиницю *cheer up*, напр.: '**Cheer up, John!** I said soothingly. *It can't last forever.*' [24, с. 119–120]. Це висловлювання підбадьорювання можна вважати засобом реалізації прямого мовленнєвого акту. До типових граматичних засобів вираження підбадьорювання можна віднести реалізацію висловлювання в наказовому способі – у стверджувальній і заперечній формах, напр.:

(a) '**Hold on,**' Diana said gently, '**just hold on, Jane...**' [31, с. 333];

(b) .... And Kezia... **don't give up yet.** [31, с. 252]

При цьому слід мати на увазі, що форма наказового способу в англійській мові є поліфункціональною, тобто вона вживається також для передачі інших видів директивних актів – наказу, пропозиції, прохання, благання тощо.

Іншим, досить поширеним засобом вираження підбадьорювання є вживання модальних дієслів у поєднанні з дієсловами, семантика яких виражає підтримку, а в заперечній формі з мовними одиницями, що передають негативний стан мовця, напр., *'We mustn't be afraid. We must have courage – all the courage in the world.'* [22, с. 75].

Зауважимо при цьому, що, незважаючи на те, що в англійській мові основним перлокутивним дієсловом вираження підбадьорювання є *to encourage*, саме з ілокутивною силою підбадьорювання ці лексичні одиниці вживаються дуже рідко. Нами були зареєстровані випадки їхньої актуалізації в наративному мовленні, тобто в перформативних висловлюваннях, напр.: *'...Encourage her to think herself one of the family. Not that she needs the encouragement, I should say.'* [22, с. 66].

Як було згадано вище, значення підбадьорювання може виражатися кількома актами, що комбінуються у складний мовленнєвий акт [10], напр., підбадьорювання-обіцянка: *'Go and cheer her up, Iris. Tell her everything will be all right.'* [22, с. 93]

У зв'язку з цим, А. А. Калита зазначає, що будь-який об'єкт лінгвістичного дослідження має описуватися як певна система, елементи якої забезпечують її нерозривну єдність. Автор наголошує, що, враховуючи існування діалектичного взаємозв'язку та взаємодії функціонального і семантичного в реальному мовленні, дослідження цієї проблеми найбільш ефективно здійснювати на підставі функціонального і семантично-комунікативного підходу, який дає можливість опису функціональних властивостей одиниць фонетичного рівня як одиниць комунікації, що беруть участь у формуванні та передачі смислу [8, с. 12].

Отже, не викликає сумніву той факт, що смислова структура висловлювання і форми вираження смислу виконують організуючу роль. Серед одиниць, які беруть участь у формуванні смислу підбадьорювання, можна назвати такі: *cheer up, hold hard, come on, ease up, never say die, you ought to have more confidence in yourself, we mustn't be afraid, we must have courage, don't be so paranoid, never you fear* тощо. Як видно з цього далеко не повного переліку, частина з них прямо виражає стан підбадьорювання, тобто є прямими мовленнєвими актами, інші передають значення, функціонуючі як непрямі мовленнєві акти, напр.:

(a) *'There's something I think I ought to tell you.'* *'Yes,' said Bundle encouragingly.* [25, с. 51];

(b) *Baby, we all love you... you have to get better. For all of us ... me... and Daddy... and Andy...* [30, с. 92-93];

(c) *'Look on the bright side,' she said. 'We won't be afraid to answer the phone.'* [27, с. 175].

Наведені вище діалоги взято з текстів художньої літератури, тому в них слова автора при прямій мові й авторські ремарки допомагають уявити комунікативну ситуацію та причини того поштовху, який спонукає мовця говорити так, щоб адресат сприймав його висловлювання як моральну підтримку. Так, наприклад, три крапки між синтагмами сигналізують хвилювання мовця і свідчать про високий ступінь співпереживання, яке і викликає у мовця бажання допомогти. Читач сприймає ситуацію як негативну для адресата, тому в ній слова мовця сприймаються як підбадьорювання. Отже, в письмовому мовленні роль просодичних засобів частково

компенсується пунктуацією. Разом з тим, вона не дає повного уявлення про відтінки інтонаційного оформлення підбадьорювання.

В усному мовленні має місце взаємодія лексико-граматичних та просодичних засобів [1; 2; 5; 13; 20; 28]. А. А. Калита, відзначаючи три можливих види взаємодії лексико-граматичних та інтонаційних засобів і класифікуючи їх як односпрямовану, різноспрямовану та компенсаційну взаємодії [8, с. 20], вважає, що реально слід розрізняти два види взаємодії – односпрямовану й різноспрямовану. За результатами розгляду механізмів визначаються відношення, в яких лінгвістичні засоби набувають у процесах актуалізації чи інтенсифікації смислу висловлювань.

У свою чергу, Т. М. Корольова розрізняє чотири види взаємодії лексико-граматичних й просодичних засобів: взаємодоповнення, уточнення, підпорядкування, витіснення. Усне мовлення відбувається, здебільшого, у формі діалогічної інтеракції, яка характеризується певним – іноді більшим, іноді меншим – інтонаційним навантаженням [12, с. 86].

При цьому Т. М. Корольова додає, що, наприклад, тип ядерного тону не є універсальним засобом диференціації комунікативного типу висловлювання. Аналіз експериментальних даних свідчить про те, що ідентифікація може здійснюватись за рахунок протиставлення діапазону та рівня мелодики шкали. У багатьох випадках диференціатором комунікативного типу при підвищеному тоні є місце локалізації максимумів ЧОТ у фразі. Висхідний ядерний тон, як правило, є інтонаційним маркером питання, який протиставляється спадному тону розповіді. Він також характерний для привітання, прощання, коротких відповідей, що виражають згоду, заперечення, а також *підбадьорювання* [12, с. 86]. Таким чином, ми маємо підстави говорити, що в багатьох випадках в англійському усному мовленні висловлювання підбадьорювання, хоч і мають форму розповідного речення, вимовляються з висхідним тоном, як це можна передбачити в такій ситуації:

*'Don't fuss, Mum, everything is all right.'* [23, с. 84].

Розгляд цих та інших прикладів свідчить про те, що особливості вживання висловлювання підбадьорювання в усному англійському мовленні потребують спеціального експериментально-фонетичного вивчення. Перед дослідниками мовленнєвого акту підбадьорювання постає важливе завдання: вивчення різних аспектів взаємодії просодичних та інших мовних засобів, а саме, інтонаційних засобів у їхній взаємодії з іншими мовними засобами.

Ще одна проблема, яка потребує експериментального дослідження – це встановлення ролі просодії у вираженні декількох модальних значень у межах одного висловлювання. Т. М. Корольова зазначає, що ця проблема майже не досліджується на просодичному рівні, тим більше, що одночасна присутність у висловлюванні декількох модальних значень є характерною для більшості мовленнєвих реалізацій. Проблеми не виникають, коли два модальних значення передаються однією і тією ж спадною шкалою і спадним тоном як, наприклад, турбота і переконання [12, с. 101–102]. Звідси випливає, що те саме можна застосувати до поєднання в одному комплексі підбадьорювання різних за ілокуцією і просодією синтагм. Цікавим є питання об'єднання в одному діалогічному кроці, наприклад, ілокутивного наміру комунікативної установки і підбадьорювання.

Підводячи підсумок, можемо ще раз констатувати той факт, що роль просодії має бути невід'ємним аспектом дослідження мовленнєвих актів. Тому подальше

експериментально-фонетичне дослідження вираження підбадьорювання має охоплювати вивчення інтонаційних засобів у їхній взаємодії з засобами інших мовних рівнів, а також потребує з'ясування ролі просодії у передачі різних модальних значень акту підбадьорювання та варіативності емоційного навантаження висловлювань підбадьорювання.

## ЛІТЕРАТУРА

1. *Алексієвець О. М.* Просодичні засоби інтенсифікації висловлювань сучасного англійського мовлення: [монографія] / О. М. Алексієвець. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – 200 с.
2. *Афонская И. А.* Взаимодействие синтаксических, лексических и интонационных средств выражения побудительной модальности в структуре повтора в современном английском языке / И. А. Афонская // Исследования фонетических особенностей речевых стилей: Сб. науч. Трудов / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина; под ред. проф. Аракина. – М.: МГПИ, 1979. – С. 39-63.
3. *Белова А. Д.* Лингвистические аспекты аргументации: [монографія] / А. Д. Белова. – К.: ИИА “Астрея”, 1997. – 310 с.
4. *Валігура О. Р.* Лінгвокогнітивні і комунікативні основи фонетичної інтерференції (експериментально-фонетичне дослідження англійського мовлення українців): дис. ... доктора філол. наук: спец. 10.02.04, спец. 10.02.15 / О. Р. Валігура. – К., 2010. – 484 с.
5. *Голикова Т. И.* Взаимодействие просодических средств с языковыми средствами других уровней в реализации отрицания в современном английском языке: автореф. канд.филол. наук: 10.02.04 / Т. И. Голикова. Минск, 1986.–21 с.
6. *Зернецкий П. В.* Четырехмерное пространство речевой деятельности в диалогическом дискурсе / П. В. Зернецкий // Языковое общение: единицы и регулятивы. – Калинин, 1987. – С. 89–95.
7. *Ільченко О.М.* Етикет англомовного наукового дискурсу: [монографія] / О. М. Ільченко. – К.: ІВЦ “Політехніка”, 2002. – 288 с.
8. *Калита А. А.* Актуалізація емоційно-прагматичного потенціалу висловлення: [монографія] / А. А. Калита. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2007. – 320 с.
9. *Калита А. А.* Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання: [монографія] / А. А. Калита. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.
10. *Карабан В. И.* Сложные речевые единицы. Прагматика асиндетических полипредикативных образований: [монографія] / В. И. Карабан. – К.: Выща школа, 1989. – 129 с.
11. *Козяревич Л. В.* Вербальні і невербальні засоби емпатизації діалогічного дискурсу (на матеріалі англомовної прози ХХ століття): дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / Л. В. Козяревич. – К., 2006. — 191 с.
12. *Королева Т. М.* Интонация модальности в звучащей речи / Т. М. Королева. – К.: Выща школа, 1989. – 147 с.
13. *Лихарева И. П.* Взаимодействие просодических, лексических и лексико-грамматических средств выражения модальных значений в английском языке (на материале фраз, выражающих уверенность-неуверенность): автореф. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / И. П. Лихарева. – М., 1982. – 16 с.
14. *Макаров М. Л.* Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. – 280 с.
15. *Пилипенко Р. Є.* Німецький економічний дискурс: методологія, жанри, моделі: [монографія] / Р.Є. Пилипенко. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – 316 с.
16. *Почепцов Г. Г.* О коммуникативной типологии адресата / Г.Г. Почепцов // Речевые акты в лингвистике и методике: Сб.науч.трудов. – Пятигорск: ПГИИЯ, 1986. – С. 10–17
17. *Тараненко Л. І.* Просодичні засоби реалізації зв'язності тексту англійської прозової байки (експериментально-фонетичне дослідження): дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Л. І. Тараненко. – К., 2003. – 233 с.

18. Федорів Я. Р. Соціокультурні аспекти просодичної організації висловлювань-невдоволь (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі англійського мовлення): дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Я.Р. Федорів. – К., 2000. – 248 с.
19. Austin J. How To Do Things With Words / J. Austin. – Oxford: Oxford Univ. Press, 1962. – 166 p.
20. Bolinger D. Intonation and Its Uses: Melody in Grammar and Discourse / D. Bolinger. – Stanford: Stanford University Press, 1989. – 470 p.
21. Brown G., Yule G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. – Cambridge: Cambridge University Press, 1988. – 157 p.
22. Christie A. Sparkling Cyanide / A. Christie. – London: Pan Books, 1977. – 189 p.
23. Christie A. Taken at the Flood Mystery / A. Christie. – London and Glasgo: Collins Clear Type Press, Fontana Books, 1970. – 192 p.
24. Christie A. The Mysterious Affair at Styles / A. Christie. – Bantam Books, Toronto; New York; London; Sydney; Auckland: Bantam Books, 1961. – 182 p.
25. Christie A. The Seven Dials Mystery / A. Christie. – Toronto; New York; London; Sydney; Auckland: Bantam Books, 1981. – 217 p.
26. Dijk T. A. van Studies in the Pragmatics of Discourse / T. A. van Dijk. – The Hague etc.: Mouton, 1981. – 331 p.
27. Grisham J. A Time to Kill / J. Grisham. – London: Arrow Books, 1992. – 515 p.
28. Halliday M.A.K. Spoken and Written Language / M. A. K. Halliday. – Oxford: Oxford University Press, 1989. – 110 p.
29. Searle J. Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language / J. Searle. – London etc.: Cambridge University Press, 1969. – 208 p.
30. Steel D. Accident / D. Steel. – Corgi Books, UK, 1994 – 414 p.
31. Steel D. Mixed Blessings / D. Steel. – Corgi Books, Great Britain, 1994. – 444 p.

\*\*\*\*\*

**Tetyana Kuzmenko**  
*Nationale Linguistische Universität Kyjiw*

## AKUSTISCHE BESONDERHEITEN DER REDUZIERTEN BETONTEN VOKALE IM MODERNEN DEUTSCHEN

*Стаття присвячена проблемі встановлення акустичних особливостей наголошених голосних фонем сучасної німецької мови. Результатами проведеного аналізу підтверджується, що голосні зазнають у сильній позиції різних модифікацій, зокрема кількісної та якісної редуції. Це викликає скорочення темпоральних показників голосних, послаблення їхньої інтенсивності, зменшення частоти основного тону, зближення частот формант алофонів різних фонем, зумовлених дією лінгвістичних та екстралінгвістичних чинників, а саме: інгерентними характеристиками, розміщенням голосного у слові, реченні, тексті та ступенем спонтанності мовлення.*

**Ключові слова:** *наголошені голосні, кількісна редуція, якісна редуція, тривалість, інтенсивність, частота основного тону, частоти формант.*

*Статья посвящена проблеме определения акустических особенностей ударных гласных фонем современного немецкого языка. Результаты проведенного анализа подтверждают, что гласные подвергаются в сильной позиции разным модификациям, в частности количественной и качественной редуции. Это вызывает сокращение темпоральных показателей гласных, ослабление их интенсивности, уменьшение частоты основного тона, сближение частот формант аллофонов разных фонем, обусловленных действием лингвистических и экстралингвистических факторов, а именно: ингерентными характеристиками, размещением гласного в слове, предложении, тексте и степенью спонтанности речи.*

**Ключевые слова:** *ударные гласные, количественная редуция, качественная редуция, долгота, интенсивность, частота основного тона, частоты формант.*